

sebi svojstvenim konstrukcijama, literarnim postupcima, književnim rodovima, redakcijskim zahvatima, svrhovitim povezivanjem različitih predaja na temelju kojih piše i dr. Time što ne donose doslovne svete tekstove, nego samo njihove sažetke biblijske povijesti sve to razaraju i tako onemogućuju pravi pristup poruci i doživljaju Riječi Božje.

Tako je danas i s literarne i s teološke strane u biblijskoj znanosti posve jasno da književni rod »biblijske povijesti« ne poštuje osnovna načela hermeneutike: da je, naime, Pismo ne profana, nego sveta povijest, povijest spasenja; ne objekt ili sadržaj (znanja ili studija ili vjere npr.), nego poruka i događaj. U Bibliji nisu registrirane činjenice zbog činjenica, nego kroz brižljivo probrane, sažete, prilikama odnosne zajednice prilagođene i po njoj razvijene (usp. DV br. 19) činjenice, predaje i tekstove o njima (»in textibus vario modo historicis«, DV br. 12) dan je *smisao* činjenica koji osmišljuje činjenice vjernika svakog vremena. I upravo po smislu koji Bog po hagiografu na ovaj način očituje uzdiže se Biblija nad svaku knjigu.

I tko se danas odluči pisati »biblijsku povijest« teško će moći poštovati sve ovo, jer mora — po načelima zapadnjački shvaćene povijesti — prestano ispitivati činjeničnost, umjesto da — po načelima povijesti spasenja — ispituje i svom čitaocu na njegov način približuje i posreduje smisao činjenica, tj. poruku Božju koja se u njima krije.

»Biblijska povijest«, dakle, jest danas neprikladan i naivan književni rod. On pisca gotovo nužno vodi u jednostrane konkordističke težnje i nepotrebne naivnosti (kakvih je dr. Rebić dosta uklonio iz knjige Oberškoga, ali ih je još podosta ostalo), čitatelja na sporedan kolosijek činjeničnosti i sadržajnosti, a nedovoljno upućena kritičara na već nadživljeno polje apologetike i polemike.

Sve je to u Oberški-Rebićevu djelu pojačano neprikladnim ilustracijama teksta. One čitateljevu pozornost odvođe na polje činjeničnosti, koja se, uostalom, kao činjeničnost više nikada neće ponoviti i pod tim, dakle, vidom ne može biti aktualna. Pitanje je ilustracije biblijskoga teksta svakako bolje riješio Quell-Verlag u Stuttgartu u djelu *Das Neue Testament für Menschen unserer Zeit*

(1964). On uz tekst donosi fotografiju iz suvremenog života kojemu odnosni novozavjetni tekst daje smjernicu ili smisao. Tako čitatelja upućuje da nad porukom razmišlja i aktualizira je u svojoj situaciji.

Nije mi poznato ni da bi se danas bilo gdje na svijetu izdavale ovakve biblijske povijesti (drugo je Povijest Izraela ili Povijest Palestine u pojedina vremena), a još manje Isusovi životopisi. Umjesto toga izdaju se danas *Biblijske poruke spasenja* ili *Poruke Isusa Krista*.

J. FUČAK

Adalbert Rebić, OČENAS — MOLI-TVA GOSPODNJA, Metanoja 30—31, KS, Zagreb 1972.

Čovjek osjeća potrebu molitve kao nešto neophodno potrebno, životno, potrebu da se u dubinama svoje duše susretne, započne razgovor s Nevidljivim, Neizmjernim. No uvijek u duši mu se porodi napast: čemu moliti, zašto moliti, kako moliti? Moderni čovjek lako podlegne toj napasti i smatra molitvu kao nešto naivno, suvišno, prazni monolog, gomilanje riječi u prazno na koje nikad neće dobiti odgovora. A ipak nešto ga u dubinama njegova bića tjera na molitvu i osjeća spontano da mu je prava molitva potrebna kao i disanje za vremeniti život. Stoga se današnji čovjek i nesvjesno obraća Gospodinu kao i učenici s vrućom, egzistencijalnom molbom: »Gospodine, nauči nas moliti!« I Gospodin je naučio svoje molitvu Očenaš u kojoj sažima svu svoju nauku o Bogu i kakav mora biti čovjekov stav prema Bogu i svijetu.

Pisac ovog sveska uvodi nas u ovu školu molitve i daje biblijsko-teološko tumačenje Gospodnje molitve s nakanom da je dublje shvatimo i da je možemo »autentičnije i uvjerljivije moliti«.

U uvodu nas autor upoznaje s dva obrasca molitve koja nalazimo u dva različita evanđelja: evanđelje Lukino i Matejevo. Ispituje *Sitz in Leben* ove molitve. Metodom povijesti redakcija i tradicije dolazi do zaključka: Luka, koji piše svoje evanđelje za heleniski svijet, u svojoj je redakciji sačuvao prvotni, izvorni oblik Očenaša, osobito što se tiče dužine i sadržaja, ali ga je prilagodio mentalitetu svojih helenističkih vjernika; Matej je

sacuvao prizvuk aramejskog izvornika i izvorne pojmove molitve i vjerniji je aramejskom Očenašu, ali je nadodao nove rečenice koje razjašnjaju i tumače smisao drugih rečenica u molitvi Gospodnjoj.

Zatim pisac ispituje kontekst u koji je Očenaš umetnut kod Mateja i kod Luke. U oba evanđelista se radi o katehezi o molitvi. I ovdje se osjećaju male nijanse kod jednog i kod drugog. Kod Mateja je ova kateheza upravljena onima koji su već od djetinjstva naučeni moliti, ali opasnost je da se molitva ne pretvori u nešto šablonsko, prazno, formalističko. Kod Luke kateheza o molitvi želi poučiti kako treba istinski i pravo moliti. Dva obrasca nam tako odrazuju dvije kršćanske zajednice, Lukin zajednicu obraćenika iz poganstva, i Matejev zajednicu judeo-kršćana i njihove potrebe.

U drugom dijelu uvoda upoznaje nas sa židovskom molitvom, s onom misaonom, sadržajnom i jezičnom pozadinom u kojoj je ova molitva izrasla. To je veoma dragocjeni i korisni doprinos da bolje upoznamo molitvu Očenaš. Ona nam izgleda kao zbirka najljepših molitvenih usklika uzetih iz židovskih molitava. Ali kolika razlika! Dok su židovske molitve rastegnute, službene, u liturgijskom hebrejskom jeziku, s primjesama legalizma, partikularizma, nacionalizma, Očenaš je zbita, sržna, kratka molitva. Teološki joj se ne može ništa dodati, ništa oduzeti. Ona nema oblik službene molitve, usklađena je za svagdašnju molitvu i na pučkom je aramejskom jeziku. No što je najbitnije u ovoj se ne osjeća onaj rop-ski strah pred Bogom nego sinovski odnos vjernika prema Ocu u Kristu.

Slijedi tumačenje egzegetsko-teološko Očenaša. U prvom dijelu tumači autor uvodnu formulu s usklikom i tri prve želje. U uskliku se odmah susrećemo sa sržnom temom evanđelja i novozavjetne objave: Bog je Otac. Pisac tumači smisao ove riječi u poganskim mitološkim religijama, u starozavjetnoj objavi i kasnožidovstvu da bolje osvijetli novost zativa: Oče — Abba!

Tri prve želje sadrže tri temeljne teme Isusova naučavanja: Svetost Božja, Kraljevstvo Božje i Volja Božja. U prvoj želji pisac nam tumači duboki smisao zativa: »Sveti se Ime

tvoje«, što znači da se uzveliča, proslavi Božja svetost, moć, slava i da živimo dostojno Božje svetosti. — U drugoj želji dodirujemo središnju poruku Isusovu: Kraljevstvo Božje. Da bolje shvatimo tu želju, pisac nas upoznaje s bogatstvom ove teme kroz starozavjetne spise i novozavjetne, osvjetljuje temu kraljevstva u svim njezinim dimenzijama: egzistencijalnoj, dinamičkoj i eshatološkoj. To je molitva da Božji svijet uđe u naš svijet, da on postane svijet ljubavi, mira, bratstva i pravde, da Bog zavlada nad čitavim svijetom i ostvari se eshatološki onaj: da bude Bog »sve u svemu« (1 Kor 15, 28). — U trećoj želji: »Budi volja tvoja« pisac nam tumači duboki smisao ove teme Isusova navještaja. Volja Božja ne znači samo ispunjavanje dekaloga nego spremnost ispuniti cjelokupni Božji plan, što uključuje obraćenje, posvećenje, zahvaljivanje, stvaranje nove zajednice, eshatološke zajednice spašenih i posvećenih u kojoj će Bog biti na poseban način prisutan.

U drugom dijelu pisac nam tumači Tri prošnje, Tri krika Bogu koja izviru iz dubine bijede ovoga zemaljskog života. Tu su zahvaćena tri najvažnija područja zemaljske opstojnosti: potreba kruha, oprostjenje grijeha i oslobođenje od Zloga. Autor nam i ovdje iznosi novost Očenaša nad židovskim molitvama koje jednako na izvan zvuče. — Prva prošnja za »kruh« obuhvaća sve što je nužno za uzdržavanje fizičkog i moralnog života na zemlji. Tumači značenje zagonetne riječi *epiousios*. Prošnja koja na prvi pogled izgleda profana, ako je pravo shvatimo ima duboki teološki i uopće vjerski sadržaj. To je molitva istinskih »siromaha« koji stavljaju sve svoje pouzdanje i predanje u Boga, koji vjeruju da je Bogu sve moguće. — U drugoj prošnji: »Otpusti nam duge naše«, pisac nas vodi kroz korisno filološko i teološko tumačenje riječi »grieh«, govoreći o našem neizmjernom velikom zaduženju pred Bogom koje nismo u stanju nikad isplatiti. Ova prošnja je ujedno ispit savjesti i spremnost da i mi uredimo svoje odnose, svoja dugovanja s bližnjima, bilo prijateljima, bilo neprijateljima. — Treća prošnja sadrži dvije molbe: prva u pozitivnom: »i ne uvedi nas u napast«; i druga u negativnom: »nego izbavi nas od Zloga«. Pisac nam ov-

dje pruža dragocjene podatke o pravom smislu riječi: »ne uvedi nas«, dubinsko značenje riječi »napast« i »Zloga«. Napast je ona velika kušnja, eshatološka kušnja, gubitak vjere kojoj lako podliježe moderni čovjek i tako se stavlja u opasnost da bude isključen iz Kraljevstva.

Knjižica je pisana dosta jasno i svakome dostupna. Ipak smatram da su se potkrale neke nejasnoće u knjizi. Tako npr. značenje semitskog perfekta na str. 13 (što bi odgovaralo grčkom perfektu) u neskladu je s tumačenjem semitskog perfekta na str. 41. — Na str. 14 držim da nisu to samo Isusovi »savjeti« o davanju milostinje, o molitvi, o postu. Savjet je slaba riječ. Ovdje se radi o zahtjevnosti, o novom stavu, o novom postojanju kršćanina. Kršćanin se mora tako vladati u davanju milostinje, u molitvi i kod posta. — Na str. 26 autor kaže da »molitva Očenaš nije samo kršćanska molitva nego sveopća molitva čovječanstva. Molitva Očenaš može biti zajednička molitva svih ljudi koji vjeruju u Boga i mole se Bogu.« Mislim da je Očenaš ipak molitva samo kršćanina, što i sam pisac kaže na str. 60: »Za to opet može moliti samo onaj koji ima milost biti učenik Isusov i koji prema tome stoji u posebnom odnosu prema Bogu, kao sin prema ocu.«

Knjižica je svakako dragocjen doprinos našoj biblijskoj i duhovnoj literaturi. Ona je korisna ne samo onima koji žele znanstveno biblijsko-teološki produbiti ovu molitvu Očenaš, nego i onima koji žele naučiti kako treba moliti, da molitva bude zaista razgovor s Bogom, život i dijanje duše.

C. TOMIĆ

Adalbert Rebić, OČENAŠ — MOLITVA GOSPODNJA (Metanoja 30—31), KS, Zagreb 1973, 90 str.

Na knjigu OČENAŠ stigle su dvije recenzije. Iznimno objavljujemo obe, budući im je pristup knjizi različit (op. ur.).

U ovo pokoncilsko vrijeme obilnijeg stola Riječi Božje, nadasve u bogoslužju, na svakom se koraku u nas osjeća potreba prikladnih komentara koji bi Riječ Božju približili narodu Božjemu. Treba se, dakle, iskreno radovati ovoj knjižici dra Rebića koja svećenicima i vjernicima želi protumačiti Riječi koje kršćani

najviše ponavljaju — molitvu Gospodnju. U istom nizu izašao je nedavno i komentar 11. poglavlja poslanice Hebrejima što ga je pod naslovom *Kako vjerovati?* napisao dr Bonaventura Duda. Dr Rebić inače mnogo doprinosi popularizaciji Riječi Božje i u nizu Riječ kojoj je urednik i dosad najplodniji pisac.

U knjižici *Očenaš* R. najprvo uspořeđuje dvije tradicije i redakcije Očenaša (možda bi bolje bilo tako nasloviti odsječak na str. 8, jer je najprije postojala tradicija a tek onda redakcija Matejeva i Lukina) te zaključuje da je Lk sačuvao prvotni, izvorni oblik Očenaša glede dužine i sadržaja, Mt pak njegovu izvornu aramejštinu i izvorne pojmove.

Govori zatim o kontekstu Matejevu (umjetnom) i Lukinu (izvornijem), u kojem se Očenaš nalazi u evanđeljima. Veoma je vrijedna i poučna usporedba Očenaša sa židovskim molitvama (str. 20—26). Drugi i veći dio knjižice tumači pojedine želje odn. molbe Očenaša. Opširnije su obrađeni ključni pojmovi: Otac, Kraljevstvo, volja Božja, *epiousios*, dug i napast.

Na taj način knjižica može doista čitatelju poslužiti kao »jedno od pomagala za prodiranje u svijet Biblije« (str. 4), a ne samo za razmatranje molitve Gospodnje.

Knjižica je pisana veoma zbijeno i zgsunuto. Na malo stranica pruža mnogo informacija. Pisana je u prigodi ovogodišnjeg Teološko-pastoralnog tečaja u Zagrebu. Ta je okolnost vjerojatno uvjetovala neku užurbanost koje se tragovi tu i tamo sreću. Tako je način izlaganja mjestimično težak, tvrdnje nedovoljno obrazložene (na str. 31 nije jasno zašto poganski pojam »boga kao oca nema ništa zajedničko s biblijskim i kršćanskim poimanjem Boga kao Oca«; slično i na str. 39), neprecizne (npr. da se u Očenašu ništa ne ponavlja, str. 25, a misli se zapravo ponavljaju tipično matejevskim paralelizmima) ili pak nedovoljno međusobno usklađene (izlaganje o *Ne uvedi nas*, str. 81). Neki su stavci prilično nepregledni (izlaganje o Ocu, str. 31 sl), poneka se misao nepotrebno ponavlja (eshaton, str. 54), a neke vrijedne virtualnosti nisu u izlaganju dovoljno iskorištene (u skladu s novom hermeneutikom bila bi poželjna i korisna egzemplificirana i sa životom pove-